

2. *Utrum fuerint necessaria in statu ante peccatum.*

3. *Utrum fuerint necessaria in statu post peccatum ante Christum.*

4. *Utrum fuerint necessaria post Christi adventum.*

ARTICULUS I.

Utrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem. (4, d. 1, quæst. 1, art. 2, quæst. 1. Et 3 contra, cap. 110. Et lib. 4, cap. 55, fin., et cap. 56).

1. *Ad primum sic proceditur. Videtur, quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem. Dicit enim Apostolus 1 ad Timoth. 4: Corporalis exercitatio ad modicum utilis est. Sed usus sacramentorum pertinet ad corporalem exercitationem, eo quod sacramenta perficiuntur in significatione sensibilium rerum et verborum, ut dictum est (quæst. præc. art. 6, ad 2). Ergo sacramenta non sunt necessaria ad humanam salutem.*

2. *Præterea 2 ad Corint. 12, Apostolo dicitur: Sufficit tibi gratia mea. Non autem sufficeret, si sacramenta essent necessaria ad salutem. Non sunt ergo sacramenta salutem humanam necessaria.*

3. *Præterea, posita causa sufficienti, nihil aliud videtur esse necessarium ad effectum. Sed passio Christi est sufficiens causa nostræ salutis. Dicit enim Apostolus ad Rom. 5: Si cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Non ergo requiruntur sacramenta ad salutem humanam.*

Sed contra est, quod Augustinus dicit 19 contra Faustum (cap. 11, in fin., tom. 6): In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum, coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligentur. Sed necessarium est ad humanam salutem homines adunari in unum veræ religionis nomen. Ergo sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem.

Respondeo dicendum, quod sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem triplici ratione. Quarum prima sumenda est ex conditione humanæ naturæ, cujus proprium est, ut per corporalia et sensibilia, in spiritualia et intelligibilia deducatur. Pertinet autem ad divinam providentiam, ut unicuique rei provideat secundum modum suæ conditionis. Et ideo convenienter divina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus, et sensibilibus signis, quæ sacramenta dicun-

tur. Secunda ratio sumenda est ex statu hominis, qui peccando se subdidit per affectum corporalibus rebus. Ibi autem debet medicinale remedium homini adhiberi, ubi patitur morbum. Et ideo conveniens fuit, ut Deus per quædam corporalia signa, homini spiritualem medicinam adhiberet; nam si spiritualia nuda ei proponerentur, ejus animus applicari non posset, corporalibus deditus. Tertia autem ratio sumenda est ex studio actionis humanæ, quæ præcipue circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durum, si totaliter a corporalibus actibus abstraheretur, proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur ad evitanda superstitiosa exercitia, quæ consistunt in cultu dæmonum, vel qualitercumque noxia, quæ consistunt in actibus peccatorum. Sic igitur per sacramentorum institutionem, homo convenienter suæ naturæ eruditur per sensibilia; humiliatur, se corporalibus subjectum cognoscens, dum sibi per corporalia subvenitur; præservatur etiam a noxiis actionibus per salubria exercitia sacramentorum.

Ad 1 ergo dicendum, quod corporalis exercitatio, in quantum est corporalis, non multum utilis est. Sed exercitatio per usum sacramentorum, non est pure corporalis, sed quodammodo est spiritualis, scilicet, per significationem et causalitatem.

Ad 2, dicendum, quod gratia Dei est sufficiens causa humanæ salutis; sed Deus dat hominibus gratiam secundum modum eis convenientem; et ideo necessaria sunt hominibus sacramenta ad gratiam consequendam.

Ad 3, dicendum, quod passio Christi est sufficiens causa humanæ salutis. Nec propter hoc sequitur, quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem, quia operantur in virtute passionis Christi, et passio Christi quodammodo applicatur hominibus per sacramenta, secundum illud Roman. 6: Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus.

COMMENTARIUS.

1. *Sacramentorum non est necessitas simpliciter. — Conciliantur duo loca D. Thomæ. — In titulo tam hujus articuli, quam omnium sequentium, observandum in primis est, non esse sermonem de necessitate sacramenti post factam institutionem; hæc enim non est generalis, neque ejusdem rationis in omnibus sacramentis; sed in unoquoque talis erit,*

qualis fuerit ejus institutio, ut inferius attingitur a D. Thoma, in quæst. 65, sed est sermo de necessitate ipsius institutionis. Unde fit (quod recte annotavit Cajetanus) non posse esse sermonem de necessitate simpliciter, sed ad melius esse; absolute enim potuisset Deus sine sensibilibus sacramentis salutem hominum operari. Quod ergo inquiritur est, an hic modus fuerit convenientior et homini magis accommodatus. Secundo est observandum, D. Thomam simpliciter movere quæstionem hanc abstrahendo a determinato aliquo tempore; nam in tribus art. seqq. de singulis temporibus inquirunt; atque ita hic absolute etiam respondet, sacramenta esse ad salutem homini necessaria. Unde videtur colligi, definitionem hanc esse generalem, et applicari posse ad omnia tempora, et ad omnem statum humanæ naturæ; alioqui nec doctrinalis esset responsio, neque interrogationi adæquate satisfaciens. In contrarium vero est, quia D. Thomas art. seq. negat, fuisse necessaria homini sacramenta in aliquo statu, scilicet, ante peccatum; oportet ergo, ut et titulum hujus articuli et responsionem ejus de tempore post peccatum intelligamus. Dicendum tamen existimo, mentem D. Thomæ fuisse loqui de homine absolute considerata ejus natura, non tantum ut lapsa, neque ut ejecta ad perfectionem status innocentie, sed secundum se ex vi naturalis conditionis ejus; et hoc modo respondet, indigere subsidio sacramentorum. An vero constitui possit in aliquo altiori statu, in quo illis non indigeat, hoc inquirunt in articulo sequenti.

2. *Secunda ratio D. Thomæ fundatur in affectu ad res corporeas. — Et juxta hunc sensum, tam responsio articuli, quam prima et tertia ratio ejus claræ sunt. Secunda vero nonnihil difficultatis habet; quia cum ex peccato sumatur, videtur procedere de homine lapso, et non de homine secundum se. Respondetur tamen rationem illam non fundari in propria malitia culpæ, sed in effectu relicto ex culpa, qui est affectus et nimia propensio ad res corporales, qui quidem affectus idem est in homine in sua pura natura considerato, quamvis in illo non esset pœna, nec affectus peccati, eodem tamen modo esset sufficiens ratio efficiens sacramentorum necessitatem, seu indigentiam; quia hæc non oritur ex illo affectu propter habitudinem, quam habet ad culpam originalem, sed secundum se, et ita facile accommodatur hæc ratio sensui prædicto.*

3. *Alia vero difficultas oriri poterat ex rationibus D. Thomæ et solutionibus argumentorum; procedunt enim de sacramentis ad sanctificandos homines institutis; unde solum videntur probare de sacramentis novæ legis. Respondetur in primis, cum dictum sit, hic non esse sermonem de necessitate simpliciter, sed ad melius esse, etiamsi fateamur, sermonem D. Thomæ esse de sacramentis novæ legis, merito dici posse, illa esse necessaria homini secundum se ad salutem obtinendam, quanquam non semper illi data sint; quia non omni tempore abundantia gratiæ illi collata est. Deinde dicitur D. Thomam absolute loqui de sacramentis, sive sint signa, sive causæ gratiæ, ut aperte patet in solut. ad 1, et omnes utilitates sacramentorum, quæ in tribus rationibus proponuntur, non pendent ex causalitate gratiæ, sed solum requirunt, quod sacramenta contineant divinum cultum, et spiritualem significationem. Unde etiam fit, ut eorum usus possit conferre ad hominis sanctificationem, saltem ex opere operantis; quod si etiam habuerint virtutem ad sanctificandum ex opere operato, tanto erunt meliora et utiliora homini; et hoc modo loquitur D. Thomas, in solut. ad 2 et 3, et ita est perspicua littera hujus articuli.*

ARTICULUS II.

Utrum etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta (4, dist. 1, q. 1, art. 2, quæst. 3).

1. *Ad 2 sic proceditur. Videtur quod etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta. Quia sicut dictum est (art. præced., ad 2), sacramenta sunt necessaria homini ad gratiam consequendam. Sed etiam in statu innocentie homo indigebat gratia, sicut in prima parte habitum est (1 p., q. 95, art. 4, ad 1). Ergo etiam in statu illo erant necessaria sacramenta.*

2. *Præterea, sacramenta sunt necessaria homini secundum conditionem humanæ naturæ, sicut dictum est (art. præced.); sed eadem est natura hominis ante et post peccatum. Ergo videtur, quod etiam ante peccatum homo indiguerit sacramentis.*

3. *Præterea, matrimonium est quoddam sacramentum, secundum illud Ephes. 5: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et Ecclesia. Sed matrimonium fuit institutum ante peccatum, ut dicitur Genes. 1. Ergo sacramenta erant necessaria homini ante peccatum.*

Sed contra est, quod medicina non est necessaria nisi ægroto, secundum illud Matth. 9: Non est opus sanis medicus; sed sacramenta sunt quædam spirituales medicinæ, quæ adhibentur contra vulnera peccati. Ergo non fuerunt necessaria ante peccatum.

Respondeo dicendum, quod in statu innocentie ante peccatum sacramenta necessaria non fuerint. Cujus ratio accipi potest ex rectitudine status illius, in quo superiora inferioribus dominabantur, et nullo modo dependebant ab eis. Sicut enim mens suberat Deo, ita menti suberant inferiores animæ vires, et ipsi animæ corpus. Contra hunc autem ordinem esset, si anima perficeretur, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam, per aliquid corporale, quod fit in sacramentis. Et ideo in statu innocentie homo sacramentis non indigebat, non solum in quantum sacramenta ordinantur ad remedium peccati, sed etiam in quantum ipsa ordinantur ad animæ perfectionem.

Ad 1 ergo dicendum, quod homo in statu innocentie gratia indigebat, non tamen, ut eam consequeretur per aliqua sensibilia signa, sed spiritualiter et invisibiliter.

Ad 2, dicendum, quod eadem est natura hominis ante peccatum et post peccatum, non tamen est idem naturæ status. Nam post peccatum, anima etiam quantum ad superiorem partem, indiget accipere aliquid a corporalibus rebus ad sui perfectionem, quod in illo statu homini necesse non erat.

Ad 3, dicendum, quod matrimonium fuit institutum in statu innocentie, non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium naturæ: ex consequenti tamen aliquid significabat futurum circa Christum et Ecclesiam, sicut et omnia alia, quæ in figura Christi præcesserunt.

COMMENTARIUS.

Quid quærat, quæritur. — Intelligentia quæstio de statu innocentie, qui fuit, et qui futurus esset, nisi Adam peccasset. — Circa intelligentiam tituli hujus articuli dissentiunt inter se interpretes D. Thomæ. Cajetanus enim existimat D. Thomam non habere questionem de statu innocentie absolute, prout futurus esset, si homo non peccaret, sed solum prout de facto fuit in primis hominibus ante peccatum; ita ut hic non tractetur quæstio quasi conditionalis, scilicet, an si status innocentie durasset, et in eo multiplicarentur homines,

indigerent sacramentis, sed absoluta, utrum Adam et Eva deberent aliqua sacramenta accipere antequam peccarent. Fundatur Cajetanus primo in verbis tituli, quia non quæritur, utrum in statu innocentie, sed utrum ante peccatum. Secundo in solutione ad secundum, in qua dicitur ante peccatum non indiguisset hominem corporalibus rebus, ut ab eis aliquam perfectionem animæ acciperet, quod est verum de Adam et Eva, non tamen esset verum de omnibus hominibus, si status innocentie duraret; acciperent enim scientiam a corporalibus rebus. Tertio juvat hanc expositionem, quod juxta illam resolutio articuli est vera, et facilis; in alio vero sensu est valde difficilis, ut videbimus. At vero Soto et Ledesma intelligunt D. Thom. quærere de statu innocentie, tam qui jam fuit in primis hominibus, quam qui futurus esset in omnibus, si Adam non peccasset. Qui sensus et simplicior et verior est sine dubio. Primo, quia D. Thomas in discursu hujus quæstionis tractare voluit de necessitate sacramentorum in omnibus temporibus et statibus hominum, quod non plene fecisset, nisi in hoc posteriori sensu quæstionem movisset. Secundo, quia in discursu articuli non fundatur Adam et Eva ante peccatum, sed in communi ratione et rectitudine status innocentie, quæ futura erat in hominibus, si peccatum non intercessisset. Tertio, quia tam in corpore articuli, quam in solutione ad primum, pro eodem ducit D. Thomas agere de statu innocentie, quam de primis hominibus, et ita ratio sumpta ex titulo articuli nullius momenti est; neque etiam ratio desumpta ex solutione ad secundum, quia D. Thomas non intendit excludere ab illo statu perfectionem homini connaturalem, qualis est uti rebus corporalibus, ut objectis ad scientiam acquirendam; quia hoc nihil pugnat cum perfectione illius status. Unde de ipsomet Christo, qui perfectiorem statum habuit, quantum ad animam, docet alibi D. Thomas hoc modo accepisse naturalem scientiam a rebus; et de Adam et Eva negari non potest, quin aliquo modo proficere potuerint ante peccatum ex sensibilibus objectis, saltem quantum ad experimentalem scientiam. Loquitur ergo D. Thomas de supernaturali perfectione scientie et gratie, in quibus non expediebat hominem in statu innocentie proficere per usum rerum sensibilium, neque illis subjici ad hujusmodi fructum capiendum, propter rectitudinem ac perfectionem illius status; et ita est perspicua

littera et sensus D. Thomæ; de re autem ipsa commodius disputatione sequenti dicemus.

DISPUTATIO III.

DE SACRAMENTIS QUÆ FUTURA ESSENT IN STATU INNOCENTIE.

In præcedentibus disputationibus tractavimus, quid sit sacramentum, ante quæstionem, an sit, propter rationem ibi traditam; reliquum ergo est, ut quæstionem ibi ex accidenti omissam disputemus, antequam ad effectus, vel causas sacramentorum progrediamur. Quoniam vero sacramenta habent suum esse ex institutione, idem est quærere, an sacramenta sint, et an facta sit eorum institutio; et quoniam Deus, qui solus est sacramentorum institutor, ut postea dicemus, nihil nisi ex certa ratione, necessitate, vel utilitate operatur, ideo, investigando sacramentorum institutionem, necessario inquirendum est, quæ fuerit causa, vel necessitas illa instituendi; hæc ergo tria simul tractanda sunt; unde simul ex parte obiter explicabitur finalis causa sacramentorum, quæ est eorum utilitas vel necessitas, hæc enim duo idem in hac materia significant, ut in Commentario art. 4 notavi, et latius tractant Scotus, in 4, dist. 4, quæst. 3, et Gabr., q. 2, art. 4. Quamvis autem D. Thomas prius generalem quæstionem de homine præmiserit, quam de singulis statibus hominis disputaverit, tamen claritatis gratia, illa prætermissa, de singulis statibus sigillatim dicemus: quia cum non sit in omnibus æqualis congruentia, vel necessitas, neque eadem institutio et ratio sacramentorum omnibus conveniat, non tam commode potest sacramentorum necessitas in communi explicari, quam in particulari; præsertim, quia de illa generali quæstione sufficiunt quæ D. Thomas tradit; et quæ dicemus de homine in statu innocentie, omnia applicari poterunt homini secundum se considerato, nam certum est, ex statu innocentie non fuisse ortam specialem necessitatem sacramentorum, unde, si quæ in illo fuit necessitas, hæc nata est ex natura hominis secundum se.

In hac ergo disputatione dicemus de statu innocentie, in sequentibus vero de statu post peccatum juxta diversa tempora, ætates et leges a Deo datas. Consideratio autem sacramentorum fieri potest, vel secundum propriam et specificam rationem sacramenti, vel

secundum communiorem rationem divini cultus externi, quas duas rationes sæpe confundunt auctores in præsentia materia, cum tamen valde diversæ sint, et ratio externi cultus latius pateat, quam ratio sacramenti; quia ergo de statu innocentie utraque in dubium verti potest, ut a communioribus et clarioribus procedamus, dicemus prius de cultu in communi, deinde de sacrificio, postea de sacramento.

SECTIO I.

Utrum in statu innocentie colendus esset Deus ab hominibus cultu externo, privato et publico.

1. In quæstione hac non invenio inter Catholicos dissentientes sententias, neque etiam fuerunt aliqui hæretici, qui de illo statu specialiter hoc negarent, præter eos, qui in universum hunc externum cultum rejiciunt, ut per se malum in hoc statu, contra quos non est hoc loco disputandum, tum quia est absurdissima hæresis et sine fundamento, tum quia est valde generalis ad materiam de religione pertinens.

2. Cultus Dei externus valde consentaneus esset in statu innocentie. — Dicendum est ergo primo: cultus Dei externus per actiones corporis valde consentaneus esset hominibus in statu innocentie, unde et probabile est de facto in eis fuisse, et longe probabilis futurum fuisse, si homo non peccasset. Hanc conclusionem existimo certam ex ipsa naturali ratione, quia hic cultus externus non est ex accidenti, seu per occasionem introductus ratione peccati, sed est per se debitus Deo, eo quod est auctor humanæ naturæ, quæ animo et corpore constat; hæc est enim fundamentalis ratio hujus, qua sæpe Patres utuntur, ut in superioribus visum est, et latius in materia de religione tractatur; sed hæc ratio eodem modo obligaret in statu innocentie, in quo etiam homo constaret corpore et anima; ergo utriusque actibus deberet colere Deum auctorem suum. Secundo est alia ratio sumpta ex consortio et societate aliorum hominum; est enim naturalis homini vita politica et socialis; et ideo non satis est, ut interius credat et colat verum Deum, sed etiam oportet, ut ore et opere suam fidem et religionem ostendat; sed hæc ratio tota haberet locum in statu innocentie, in quo et homines politice et non solitarie viverint; neque enim alia vivendi ratio perfectioni illius status fuisset consen-